

Posudek školitele k diplomové práci

Katedra religionistiky

Název práce: Morální rozměry násilí v rámci současného islámského terorismu

Autor práce: Jan Kořínek

Rok odevzdání: 2019-2020

Cílem předkládané práce, deklarovaným na str. 8, je akademické uchopení problematiky terorismu, jehož se dopouštějí jedinci, kteří sebe sama považují za muslimy. Na základě této sebeidentifikace teroristů autor dovozuje, že je za teroristické činy zodpovědný určitý proud islámu a právě analýza sepětí násilí a náboženství je hlavním motivem práce.

Na str. 12-19 jsou představena teoretická a metodologická východiska předkládané analýzy. Autor objasňuje, proč snaha o definování terorismu selhává. Pozoruhodný je zejména příklad Miriam Müller, která dělí terorismus na a) teror shora, vykonávaný státem, který nazývá násilnou persekucí, zatímco b) až nestátní teror zdola je pro ni terorismem. Zde Jan Kořínek zcela logicky dovozuje, že v případě organizace Islámský stát, která donedávna v některých oblastech Sýrie a Iráku fungovala jako vládní instituce, by se na základě této definice nejednalo o terorismus. Dále si autor všímá, že v médiích, ale i v odborném diskurzu se s terorismem pracuje jako s autonomním fenoménem, oddělitelným od ostatních činů. Je totiž obtížné, jak uvádí autor, odlišit terorismus od např. etnických čistek. Neobstojí ani snaha vymezit terorismus jako nátlak na společnost. Jak ukazuje autor, nátlak představitelů slovenských politických kruhů na novinářskou veřejnost prostřednictvím vraždy Jána Kuciaka zatím nikdo jako terorismus neoznačil.

Autor se tedy pro svou analýzu rozhodl nehledat definici, ale vychází z předpokladu, že pochopíme zkoumaný fenomén lépe, budeme-li pozorovat mechanismus, který překlápí „běžný“ kriminální čin v čin teroristický. Pro tento účel si autor zvolil hypotézu, formulovanou S. N. Balagangadharou a Jakobem de Roover, která vychází z hodnocení teroristického činu souvěrci (či straníky) teroristů jako mimořádný a morální čin. Tento akt je nazírán jako stojící nad sdílenými morálními zásadami, ale přesto k těmto zásadám stále patří. Jelikož morální zásady tvoří nedílnou součást doktríny, je dle autora možno dovodit, že úkol doktríny je sekundární a spočívá v morálním ospravedlnění vykonaného činu. Následně jsou uvedeny dva příklady kriminálních činů, z nichž jeden není možno na základě výše uvedené hypotézy hodnotit jako teroristický čin (Stephen Paddock), neboť zde není přítomná komunita, která by čin morálně ospravedlnila, zatímco druhý příklad (útok na redakci Charlie-Hebdo) je z opačných důvodů typickým teroristickým činem.

Kriticky se autor staví k požadavku Johna Danfortha, aby teroristické činy odsuzovaly vlivné islámské autority, s kritickým postojem nelze než souhlasit, neboť žádná taková obecně uznávaná autorita se v rámci *sunny* jako celku vsutku nevyskytuje.

V další kapitole se autor věnuje myšlenkovému zázemí, které umožňuje, že jedna skupina nahlíží na sebe sama jako na jedinou správnou, přičemž ti, kdo jsou za hranicí této skupiny jsou vnímáni jako méněcenní. Princip výlučnosti není ovšem uplatňován jen v rámci vnějších vztahů mezi konkurenčními doktrínami, ale je přítomen uvnitř každé z nich. Jak uvádí autor na str. 24, jakýmsi leitmotivem moderního islámského reformismu napříč různými proudy je představa, že k původně čistému (pravému) islámu byly v dějinách přivtěleny neislámské (nepravé) prvky, které je třeba vymýtit a vrátit se k původní praxi. Tato představa vytváří nové skupiny, které sebe sama přinejmenším nadřazují nad tradiční komunity.

Kapitola III (Zásadní termíny, str. 24-32) je věnována velmi pečlivému a erudovanému výkladu tradičních islámských pojmů, které jsou v moderních reformních proudech více či méně modifikovány a uzpůsobeny aktuálním potřebách daných skupin. (zejm. *džihád*, *takfír*, *salaf sálihúna*). Autor představuje myšlenkové koncepty, které se za termíny skrývají a ukazuje jakým způsobem byly užívány v historickém kontextu.

Ideologické kořeny moderních džihádistických hnutí, jak naznačuje stejnojmenná kapitola, autor řadí k linii učenců hanbalovské právní školy-Ahmada ibn Hanbal a ibn Tajmíji. Autor charakterizuje historické i myšlenkové zázemí obou učenců, zejména ve vztahu k otázkám interpretace práva.

V 5. kapitole (*Vývoj salafisticko-džihádistických hnutí ve 20. a 21. století*, str. 37-49) jsou představeny jednotlivé islamistické skupiny a hnutí. Nejprve se autor věnuje Asociaci muslimských bratří, jejich ideovému zázemí a nejednoznačnému vztahu k vládní moci před převratem hnutí Svobodných důstojníků v Egyptě a dále za republiky. Je zde představeno dílo Sajjida Qutba a především 'Abd as-Saláma Faradže, jehož spis *Opomíjená povinnost* (míně *džihád*) se stal základem pro vývoj dalších džihádistických ideologií. Klíčovým momentem pro vznik dalších salafisticko-džihádistických skupin, byla dle autora sovětská invaze do Afghánistánu mezi lety 1979-1989. Invaze umožnila vznik skupin, které se později sjednotily v organizaci al-Qá'ida, vedenou Usámou bin Ládinem.

Další pasáž je věnována organizaci al-Qá'ida. Jsou představeny cíle, které si organizace stanovila a je zdůrazněno, že většina dalších salafisticko-džihádistických skupin s její strategií nesouhlasila a odmítla nést odpovědnost za její činy. Následně je představena osobnost Abú Mus'aba az-Zarqáwího, který se stal vůdčím představitelem al-Qá'idy v Iráku v době po svržení Saddáma Husajna. Konfesionální napětí mezi sunnity a ší'ity dává autor do souvislosti s perzekucí

sunnitů vládou ší'itského premiéra Núrího al-Málíkího, s mezikmenovými vztahy a se snahou někdejších Saddámových přívrženců zvrátit běh dějin ve svůj prospěch. Kapitola ústí vznikem uskupení, které později přijalo název Islámský stát v Iráku a Levantě (*ad-Dawla al-Islámíja fí al-‘Iráq wa aš-Šám*).

K základním faktorům, které umožnily IS ovládnout rozsáhlá území Iráku a Sýrie autor řadí:

- 1) ochranu sunnitského obyvatelstva.
- 2) podporu někdejších Saddámových armádních činitelů, kteří se takto rozhodli poté, co byli zavrženi státem i americkými spojenci.
- 3) průběh tzv. arabského jara v Sýrii, které posléze vyústilo v občanskou válku.

Abú Bakr al-Baghdádí, který vzešel z al-Qá‘idy, vyhlásil roku 2014 Islámský stát a sebe sama prohlásil chalífou. Jak autor zdůrazňuje, členové IS se od této chvíle považují za nadřazené ostatním skupinám. Dále autor analyzuje motivy, které vedly k udržení vlády IS na daném území, patří sem zejména schopnost IS získat podporu kmenových předáků, s nimiž byly řešeny problémy plynoucí z faktického bezvládní v uplynulých letech, zajištění základních potravin a služeb, zajištění bezpečí obyvatel prostřednictvím vlastních policejních složek. Jan Kořínek nicméně zdůrazňuje, že fungující stát se IS vytvořit nepodařilo. Nebyl schopen získat podporu salafistických džihádistů, kteří se vyskytovali za jeho ideovými hranicemi a posléze díky vojenským zásahům Ruska, Íránu, USA a kurdských milic na svém území postupně zaniká.

V další kapitole prostřednictvím analýzy díla *Idárat at-Tawahhuš* (Management of Savagery) autor ukazuje, jak se IS se ztrátou vnitřně vyrovnává. Analýza díla *Idárat at-Tawahhuš* spočívá na třech pilířích. Prvním je klasifikace hnutí v rámci salafistického džihádismu, druhým pilířem je představení fází ovládnutí a správy společnosti charakterizované bezvládním (zajištění bezpečnosti, dodávek vody a potravin, rozptýlení špehů a další). Jak ukazuje Jan Kořínek, na rozdíl od ideologie al-Qá‘idy nerozlišuje autor *Idárat at-Tawahhuš* mezi nepřítelem blízkým a vzdáleným, režimy v muslimských zemích i na Západě pro něj představují jeden celek. Třetím pilířem analýzy je testování hypotézy, zmíněné na počátku práce. Zde Jan Kořínek dochází k velmi pozoruhodným závěrům, které hypotézu potvrzují:

Autor spisu si je vědom rozdílu mezi islámem a bojem v rámci *džihádu*. *Džihád* je pro něj nezbytným násilím pro ustanovení vlády islámu. Autor spisu uvádí, že chalífové ‘Alí či Abú Bakr násilí páchali nikoli proto, že by si v zabíjení libovali, ale protože jen tak mohla být ustanovena islámská vláda. Zde je tedy jasné, jak uvádí Jan Kořínek, že autor analyzovaného spisu násilí vnímá jako cosi morálně špatného, ale zároveň nezbytného k dosažení kýžených vyšších cílů.

Dalším argumentem je tzv. pravidlo odplaty. Teroristé nepáchají morálně zavrženíhodné násilí bezdůvodně, ale jako morálně ospravedlněnou odplatu za utržené křivdy. Násilné a zavrženíhodné

činy jsou přetaveny v činy morální a hodné následování. *Džihád* je navíc v tomto díle charakterizován jako akt soucitu.

Jako významnou hodnotím i pasáž, kterou Jan Kořínek věnoval charakteristice *idžtihádu* (vlastní tvůrčí invenci při interpretaci práva). Z analyzovaného spisu vyplývá, že interprety práva nemusejí nutně být vzdělaní odborníci, ale v podstatě kdokoli, kdo zastává významnější politickou pozici v rámci dané organizace. A takový člověk pak rozhoduje i v tak citlivé věci, jakou je možnost zabíjení civilistů.

V závěru práce pak Jan Kořínek zmiňuje strategii IS z května 2019, tedy poté, co IS válku o svá území prohrál. Tato strategie představuje návrat k rozvrácení nově se rodícího státoprávního uspořádání (první fáze) s cílem nastolit „divoštství“, které pak bude v druhé fázi opět ovládnuto.

Závěrečné hodnocení:

Práce Jana Kořína představuje již v této fázi vyzrálý badatelský počín. Autor se jasně drží stanovené linie argumentace, prokázal hlubokou znalost dané problematiky, která navíc není snadno uchopitelná. Téma je především velmi dobře teoreticky uchopeno, testování výchozí hypotézy představuje originální počín, který zatím nebyl v Čechách realizován. Oceňuji i autorovo úsilí o překlad klíčových termínů z *Idárat at-Tawahhuš* přímo z arabštiny, neboť převod významu přes angličtinu nemusí být vždy adekvátní.

V další badatelské práci bych autorovi doporučila rozšířit studii o sepětí náboženství a násilí o komparace podobných fenoménů v rámci dalších monoteismů. Zejména z oblasti křesťanské se nabízí organizace Ku-klux-klan, Armáda Božího odporu (Lord's Resistance Army), operující v současné době Ugandě a dalších afrických státech, popř. Hnutí křesťanské identity z USA.

Doporučené hodnocení: A

Mgr. Viola Pargačová, Ph. D

V Praze 28. ledna 2020